

effective individual training trajectory for each student, and so, provides his proper preparation for successive training in a high school and further activities.

Keywords: *monitoring, step-by-step analysis, personally oriented training, individual educational trajectory.*

УДК 782.69

Гаркуша Л. І., Економова О. С., Бутенко Т. М.

ПІДБІР ПЕДАГОГІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПІАНІСТІВ

В умовах оновлення парадигми мистецької освіти особлива увага приділяється професійній підготовці майбутнього вчителя, розвитку виконавської майстерності, в основі якої лежить правильно підібраний педагогічний матеріал. Ця проблема – проблема підбору педагогічного репертуару як основи розвитку фахової підготовки студента-піаніста в процесі музично-виконавської діяльності – залишається достатньо актуальною. В статті розкривається сутність та характерні риси підходу до проблеми підбору музичного репертуару, що має велике значення в педагогізації навчального процесу як вагомого чинника формування творчої особистості майбутнього вчителя музики. У статті визначена взаємозалежність особистостей процесу фахової підготовки майбутніх вчителів музики та наявності в них умінь професійної самореалізації та підбору репертуару, який спрямований на розвиток піаністичних здібностей, формування художнього смаку та художніх цінностей, та розкриваються педагогічні методи і актуальність в підборі матеріалу, що сприяє гармонічному розвитку студентів.

Ключові слова: *парадигма мистецької освіти, педагогічний репертуар, професійна підготовка, мистецька освіта, виконавська майстерність, професійна самореалізація.*

Проблема удосконалення фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та готовність до творчої професійної діяльності – одна з найважливіших для педагогічної науки. Сучасна вища школа має значні здобутки у галузі професійної підготовки студентів-піаністів в процесі музично-виконавської діяльності (Г. Падалка, О. Щолокова, О. Рудницька, Н. Гуральник, О. Олексюк, В. Веденської, С. Козлова, О. Ростовський, Г. Шевченко та інші). Але проблема підбору педагогічного репертуару як основи розвитку фахової підготовки студента-піаніста в процесі підвищення якості підготовки майбутнього вчителя музики залишається достатньо актуальною.

Відомо, що улюблені твори швидше навчаються і краще виконуються. Тому підбираючи репертуар, слід надавати право вибору самому студенту. Дуже погано, коли студентові байдуже, що виконувати. Підбір репертуару є важливим засобом виховання студента-піаніста, спрямованим на розвиток піаністичних здібностей, формування художнього смаку, в основі якого

лежать такі принципи як художня цінність, естетична значимість музичних творів, доступність для виконання, педагогічна доцільність, тематичне, жанрове та стильове різнобарв'я. Безперечно, що педагогічний метод викладача в підборі матеріалу, який передбачає в першу чергу, розвиток музичного мислення без відриву від технічних навичок, сприяє гармонійному розвитку студентів-піаністів. Підбір репертуару у фаховій підготовці студента-піаніста є однією з найважливіших складових в роботі впродовж всього навчального процесу. Вона є актуальною і для студента, і для викладача. Робота над музичним репертуаром покликана забезпечити планомірну підготовку студентів до педагогічної практики та оволодіння музичною програмою з музики. Цей вид роботи передбачає поступове розширення виконавського репертуару студентів і репертуарне забезпечення основних програм та позакласних видів музично-виховної роботи. Мистецька галузь професійної освіти, до головних завдань якої належать формування та розвиток творчого потенціалу особистості, потребує впровадження у практику нових перспективних шляхів творчої діяльності педагога та студента. Тому, спираючись на це положення, серед завдань є: формування художньо-естетичних поглядів, професійної майстерності студента, методично грамотно підібраний музичний репертуар, який спрямовує його музично-історичні та музично-теоретичні знання. У ВНЗ курс "Основний музичний інструмент" орієнтований на підготовку вчителя музики всебічно розвинутого, озброєного новітніми методами навчання та виховання, здатного формувати художньо-естетичні смаки засобами музичного мистецтва. Підвести студента до розуміння важливості професійного опанування фортепіано та якнайкращого оволодіння фортепіанною літературою – конкретна і доступна мета навчального процесу засвоєння курсу "Основний музичний інструмент" (фортепіано).

Видатні українські педагоги Л. Макаренко та В. Сухомлинський вважали одним із головних завдань у підготовці майбутніх педагогів розвиток їхнього творчого потенціалу та педагогічної майстерності. Предметом наукових досліджень окреслена проблема залишається і сьогодні. Відтак сутність підготовки майбутнього педагога до професійної діяльності зводиться до високого рівня їхнього професіоналізму, що забезпечується формуванням викладацьких умінь і навичок (О. Цокур), підготовленістю до виконання педагогічної діяльності з орієнтацією навчання на музичну профілізацію (О. Олексюк). Остання думка підтверджує, що метою підготовки студентів музичного мистецтва має стати "не тільки підвищення рівня, а й модифікація змісту музичної підготовки і площини формування музично-виконавської, мистецько-теоретичної та методичної компетентності" (О. Єременко). Тому компетентність студента музичного мистецтва є неодмінною умовою його становлення як фахівця, який успішно здійснює свою професійну діяльність.

Навчально-методичний аспект підготовки музично-педагогічних кадрів знайшов висвітлення у працях В. Веденської, Г. Падалки, С. Козлова, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової, Г. Шевченко. Педагогічна творчість у наукових дослідженнях розглядається як найважливіший критерій якісного становлення особистості вчителя сучасної школи, який виявляється, насамперед, у:

- соціальній потребі у творчій праці (Н. Кичук);
- у спрямованості на формування особистості студента як суб'єкта життєтворчості (З. Левчук);
- інтерактивній якості особистості педагога, структурними компонентами якої є професійна спрямованість, професійне самоусвідомлення, професійне мислення, діагностична культура (З. Левчук);
- діяльності, пов'язаній із вивченням педагогічного досвіду, педагогічної майстерності вчителів, самопізнанням, саморозвитком, самовдосконаленням (І. Зязюн, Н. Кичук);
- удосконаленні педагогічно-методичних умінь майбутнього фахівця (Т. Дорошенко, Н. Тимошенко);
- удосконаленні виконавського рівня майбутнього вчителя музичного мистецтва (Г. Алексєєва, Н. Згурська, Н. Чорна);
- художньо-естетичному розвитку студентів (І. Арановська, Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька);
- здатності до музично-практичної та творчої діяльності (Л. Баренбойм, О. Олексюк, Г. Падалка, Г. Родіна).

Отже, розуміння дослідниками педагогічної діяльності зводиться до творчої роботи педагога і студента у їхньому взаємозв'язку і взаємозалежності, результати якої ведуть до їхнього розвитку та саморозвитку.

При розв'язанні проблеми підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до педагогічної творчості формування його як творчої особистості є питанням першочерговим. "Творчий учитель, – за С. Сисоєвою, – це творча особистість із високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності і яка, внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення, набуває знань, умінь, навичок педагогічної праці, оволодіває умінням формування творчої особистості студента у навчально-виховному процесі".

Специфіка і значення проблеми удосконалення фортепіанної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва відображені у працях видатних майстрів фортепіанного мистецтва: О. Гольденвейзера, Й. Гофмана, К. Ігумнова, Г. Когана, К. Мартінсена, Г. Нейгауза, С. Фейнберга та ін. Їхні методичні трактати базуються на узагальненні особистого педагогічного досвіду та власної екстрадно-виконавської

практики. У цих працях піднімається комплекс питань методичного, теоретичного та психолого-педагогічного характеру. При цьому музичне виконавство розглядається як творчість, як єдине, цілісне явище, що характеризується низкою загальних закономірностей, притаманних, за висловом Г. Когана, “усім видам художньої, а можливо, і взагалі розумової праці”.

Мета статті – розглянути проблему підбору педагогічного репертуару для студентів-піаністів вищого мистецького навчального закладу, познайомити з основними принципами підбору педагогічного матеріалу видатного педагога-піаніста О. Б. Гольденвейзера. Висвітлити сучасні підходи до формування педагогічної майстерності, розвинення музично-творчого потенціалу студента у практиці інструментально-виконавської підготовки, що забезпечить успішність їхньої майбутньої діяльності визначення ролі педагогічних задач та ситуацій у роботі зі школярами на практиці.

Аналіз змісту навчальної діяльності, її дидактичних принципів, структури і організації були предметом уваги ще Я. Коменського, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших основоположників педагогічної науки. За їх переконаннями, тільки єдність емоційного й інтелектуального створює умови для успішності засвоєння необхідного матеріалу. Це вихідне положення склало основу надбань теорії і методики музичного навчання стосовно розвитку виконавської майстерності студентів-піаністів. Підбір репертуару є важливим засобом виховання студента-піаніста, спрямованим на розвиток піаністичних здібностей, формування художнього смаку, в основі якого лежать такі принципи як художня цінність, естетична значимість музичних творів, доступність для виконання, педагогічна доцільність, тематичне, жанрове та стильове різнобарв'я. Безперечно, що педагогічний метод викладача в підборі матеріалу, який передбачає в першу чергу розвиток музичного мислення без відриву від технічних навичок, сприяє гармонійному розвитку студентів-піаністів.

До програми включаються музичні твори, котрі студентам подобаються якомога більше, тому підбір репертуару–процес творчий, тривалий і не метушливий. Основною вимогою виступає закоханість студентів-піаністів у кожен твір своєї програми. Це, звичайно, сприяє плідній роботі над кожним твором, що досить важливо для розвитку їх виконавської майстерності. Позитивне враження від краси творів підсилюється зворотнім правдивим емоційно-інформаційним зв'язком між студентами і присутніми в аудиторії. У випадку появи в студентів негативного емоційного впливу на процес підбору репертуару встановлюються фактори, які викликають такий знак емоцій, і відшуковуються засоби нівелювання їх зайвої дії. Такими факторами можуть бути:

– завищена або занижена міра збудження студента;

– втрата працездатності під час тривалої одноманітної роботи;
– нерозвиненість основних вольових якостей особистості з їх пріоритетністю в загальній системі саморегуляції поведінки у напружених умовах тощо.

Стосовно першого вищевикладеного фактору слід наголосити на тому, що при створенні оптимальної міри збудження, перш за все, враховується сила початково-вихідної мотивації. Більш сильною мотивацією викликається високе емоційне збудження у студентів-піаністів навіть під час підбору репертуару. Регуляція її сили здійснюється завдяки заниженню, а в разі потреби – завищенню імовірних результатів майбутніх виступів. Втрата працездатності під час тривалої одноманітної роботи (другий вказаний фактор), звичайно, залежить від властивостей нервової системи особистості. Чим слабший тип нервової системи, тим швидше настає перевтома, оскільки такі студенти-піаністи не можуть довго реагувати на тривале повторення монотонних подразників. На жаль, у практиці музичного навчання ще зустрічаються студенти з нерозвиненими основними вольовими якостями особистості і їх пріоритетністю в загальній системі саморегуляції поведінки у напружених умовах (третій вищевикладений фактор). Такі ситуації при підборі репертуару виникають за невміння управляти темпом психічних процесів. Для нейтралізації дії цього фактору викладачами чергуються швидкі та повільні темпи під час спілкування зі студентами. Звичайно, передбачити зайву дію всіх факторів, які можуть викликати негативний емоційний вплив на процес сумісної творчості викладачів і студентів, неможливо. Втім, ретельним аналізом будь-якого з них відшуковуються ефективні засоби нівелювання його негативної дії.

Під час підбору репертуару створюються умови для домінування в студентів-піаністів лише позитивних емоцій як від спілкування з викладачем чи присутніми в аудиторії, так і від самого музичного матеріалу. Максималізм, котрий досить часто зустрічається у практиці їх навчання, у даному випадку не завжди доречний, оскільки когнітивним дисонансом, який з'являється від розбіжності між бажаними й можливими наслідками гри, викликається поява як сценічних, так і астенічних емоцій. Пошук такої оптимальної величини здійснюється завдяки аналізу музичних даних студентів-піаністів, рівня виконавської майстерності, успішності попередніх виступів тощо.

При підборі репертуару для студентів-піаністів необхідно враховувати такі фактори, як:

1) особисті естетичні вимоги щодо музичної палітри, їх емоційно-образного змісту, драматургії тощо;

2) домінування позитивного емоційного стану;

3) максимальне захоплення музичною палітрою, емоційно-образним змістом, драматургією та іншими привабливими рисами музичних творів.

Звичайно, подальший розвиток виконавської майстерності студентів-

піаністів здійснює під час роботи над репертуаром музичних творів та їх сценічною інтерпретацією. Разом з тим, правильно підібраний репертуар складає основу означеного процесу.

Для цілеспрямованого розвитку виконавської майстерності студентів-піаністів необхідно активізувати їх емоційну сферу під час підбору музичного репертуару. Для цього керуються не лише програмними вимогами вищих закладів освіти, доступністю й навчальними цілями, й обов'язково враховуючи бажання самих студентів.

Відомо, що улюблені твори швидше навчаються і краще виконуються. Тому підбираючи репертуар, слід надавати право вибору самому студенту. Дуже погано, коли студентові байдуже, що виконувати. У студента можуть бути свої уподобання, на які викладач повинен зважати. Але іноді студенти, особливо першокурсники, “замахуються” на вершини фортепіанного репертуару. Викладачу доводиться “охолоджувати” їх, але робити це слід у м'якій формі, пообіцявши згодом на наступних курсах виконати їх прохання.

Іноді викладач ризикує і дає студентові бажаний твір коли навіть він йому не під силу. Буває так, що таке прагнення породжує пристрасну роботу, студент робить якісний стрибок і оволодіває важким твором. Але подібні “подарунки” – не правило, і педагог повинен мудро і чуйно “керувати репертуаром.

В цій статті ми хочемо більш детально зупинитись на погляді до підбору педагогічного репертуару видатного педагога О. Б. Гольденвейзера. Виховуючи студента на самому різноманітному репертуарі, він виходив з принципу послідовності музичного та піаністичного розвитку. Спочатку педагог давав всім твори Моцарта, Бетховена, Баха, Грига, Шопена, на яких він виховував навички сумлінної роботи над авторським текстом, розуміння вірної передачі стилю музичного твору. Його студентка Т. Ніколаєва в своїх спогадах писала: “На перших курсах було незвично і тяжко виконувати всі вимоги педагога, но як тільки я зрозуміла сенс такої роботи, мені було набагато легше вивчати твір”. О. Б. Гольденвейзер вважав, що розвиток самостійності студентів повинен починатися як можна раніше. Дуже негативною помилкою він вважав “натаскування” студента, коли вивчаючи якусь легеньку п'єсу, викладач робить студенту багато зауважень, здатних тільки заплутати студента. “Між тим, чим раніше ми звільнимо його від такої допомоги, тим краще” – писав О. Б. Гольденвейзер. В підборі репертуару треба уникати як занадто тяжких, так і занадто легких творів. “Я, як правило даю учням п'єси трохи легші за їх можливості, але інколи даю твір набагато трудніший; так, коли хворому запропонована строга дієта, він шість днів додержується її, а на сьомий день йому дозволяють її порушити, це, нерідко, дає дуже гарний результат. Це допомагало зробити великий стрибок в виконавському розвитку студента”. А. Б. Гольденвейзер переважно давав твори для подолання технічних труднощів. Студенти мало продвинуті в технічному

відношенні проходили етюди Черні, Кесслера, Гензельта, Мошковського. Підбираючи репертуар для кожного студента, педагог враховував рік, фізичні можливості, помічав сильні та слабкі сторони підготовки студента, негативні якості, які були зв'язані з придбанням невірних навичок в минулому. О. Б. Гольденвейзер писав: "Треба давати репертуар в сторону найбільшого супротиву, тобто такий, який допомагає побороти слабкі сторони студента. Але для виступу на концерті чи на екзамені не треба підбирати репертуар з подібних речей. Це може нанести студентові тільки травму. Треба готувати такі твори, які він може гарно зіграти". О. Б. Гольденвейзер бачив потенціальні можливості студента, безпомилково вибирав п'єси, які максимально сприяли б розвитку його художньої індивідуальності. Особливо велике значення він приділяв систематичному проходженню поліфонії, вважаючи, що це сприяє розвитку не тільки піанізму, але й специфічних особливостей слуху, необхідних для гри на фортепіано – інструменті поліфонічному. О. Б. Гольденвейзер радив студентам читати з листа клавіри опер та симфоній, а також камерну літературу різних епох і стилів. Він справедливо вважав, що все це сприяє не тільки розширенню музичного кругозору, але й вдосконаленню піанізму.

Педагог радив не "застрівати" на обмеженому репертуарі, протестуючи проти вивчення п'єси на протязі всього учбового року. Протягом своєї педагогічної діяльності він ретельно продумував після літніх екзаменів програму на наступній навчальний рік. Дуже рідко відступаючи від свого плану, він разом з тим йшов назустріч бажанню студента, завжди з інтересом та повагою відносився до його вибору. В окремих випадках він пояснював студенту недоцільність того чи іншого твору. Не схвалюючи захоплення заграним репертуаром, педагог заохочував роботу над малознайомими, але корисними, на його погляд, творами. Різноманітний матеріал, велика кількість вивчених за рік творів, вихід при підборі репертуару за межі особистих смаків – все це було характерно до проблеми підбору репертуару О. Б. Гольденвейзером.

В концепції національно-патріотичного виховання молоді наголошується: "Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне і громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як начальним вимогам і викликам, так і закладають підвали для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь"

Викладач вищих навчальних закладів усвідомлюють важливість підготовки майбутніх фахівців, які підуть до школи, у якій відбувається виховання майбутніх свідомих громадян України. Підґрунтям формування національної самосвідомості є правильно підібраний репертуар. Найкращі зразки музично-педагогічного репертуару виховують у студента художній смак, фантазію, високоморальні, художньо-естетичні світоглядні якості, формують музично-педагогічну освіту, розвивають інтерес до кращих творів

української музики.

Підбір репертуару у фаховій підготовці студента-піаніста є однією з найважливіших складових в роботі впродовж всього навчального процесу. Вона є актуальною і для студента, і для викладача.

Використана література:

1. *Гольденвейзер А. Б.* Искусство и творческие способности / Гольденвейзер Александр Борисович – Москва : Музыка, 1976. – 93 – 130 с.
2. *Гуральник Н.* Українська фортепіанна школа 20-століття в контексті музичної педагогіки / Наталія Гуральник. – Вища школа, 2007 – 312 с.
3. *Гинсбург Л. С.* О работе над музыкальными произведениями: метод, очерк / Лев Соломонович Гинсбург. – Музыка, 1968. – 112 с.
4. *Коган Г. Н.* Работа пианиста / Григорий Николаевич Коган. – Музыка, 1979. – 182 с.
5. *Савшинский С. И.* Работа пианиста над музыкальным произведением / Самарий Ильич Савшинский. – Музыка, 1964. – 186 с.
6. *Тетсел Е.* Современная фортепианная техника / Евгений Тетсель. – Музторг, 1929. – 88 с.

References:

1. *Goldenveyzer A. B.* Iskusstvo i tvorcheskie sposobnosti / Goldenveyzer Aleksandr Borisovich – Moskva : Muzika, 1976. – 93 – 130 s.
2. *Huralnyk N.* Ukrainska fortepianna shkola 20-stolittia v konteksti muzychnoi pedahohiky / Nataliia Huralnyk. – Vyshcha shkola, 2007 – 312 s.
3. *Ginsburg L. S.* O rabote nad muzikalnymi proizvedeniami: metod, ocherk / Lev Solomonovich Ginsburg. – Muzika, 1968. – 112 s.
4. *Kogan G. N.* Rabota piansta / Grigoriy Nikolaevich Kogan. – Muzika, 1979. – 182 s.
5. *Savshinskiy S. I.* Rabota pianista nad muzykalnym proizvedeniam / Samariy Ilich Savshinskiy. – Muzika, 1964. – 186 s.
6. *Tetsel Ye.* Sovremennaya fortepiannaya tekhnika / Yevgeniy Tetsel. – Muztorg, 1929. – 88 s.

ГАРКУША Л. И., ЕКОНОМОВА О. С., БУТЕНКО Т. М. Подбор педагогического репертуара как основа развития профессиональной подготовки студентов-пианистов.

В условиях обновления парадигмы образования особое внимание уделяется профессиональной подготовке будущего учителя, развития исполнительского мастерства, в основе которой лежит правильно подобранный педагогический материал. Эта проблема - подбор педагогического репертуара как основа развития профессиональной подготовки студента-пианиста в процессе музыкально-исполнительской деятельности – остается достаточно актуальной. Раскрывается сущность и характерные черты подхода к проблеме подбора музыкального репертуара, который имеет большое значение в педагогизации учебного процесса как весомого фактора формирования творческой личности будущего учителя музыки. В статье определена взаимозависимость особенностей процесса профессиональной подготовки будущих учителей музыки и наличия у них умений профессиональной самореализации и подбора репертуара, который направлен на развитие пианистических способностей, формирование художественного вкуса и художественных ценностей. Раскрываются педагогические методы и актуальность в подборе материала, что способствует гармоничному развитию студентов.

Ключевые слова: парадигма художественного образования, педагогический репертуар, профессиональная подготовка, художественное образование, исполнительское мастерство, профессиональная самореализация.

GARKUSHA L. I., EKONOMOVA O. S., BUTENKO T. M. Selection of pedagogical repertoire as a basis for the development of vocational training for pianists.

In the conditions of renewal of the paradigm of art education, special attention is paid to the professional preparation of the future teacher, the development of performing skills, based on correctly selected pedagogical material. The article deals with the problem of self-realization of the personality in the conditions of updating the paradigm of art education. Special attention is paid to the professional preparation of the future music teacher, the development of performing skills, based on correctly selected pedagogical material. This problem - the selection of the pedagogical repertoire as the basis for the development of professional training of a pianist student in the process of musical performance remains quite relevant. The essence and characteristic features of the approach to the problem of selecting the musical repertoire are revealed, the pedagogy of the educational process as a significant factor in the formation of the creative personality of the future music teacher is of great importance. The article defines the interdependence of the personalities of the process of professional training of future music teachers and the availability of their skills of professional self-realization and selection of the repertoire, which is aimed at developing pianistic abilities, forming artistic taste and artistic values. Pedagogical methods and relevance in the selection of material are disclosed, and the students develop harmonious development. It is known that favorite works are faster trained and better performed. Therefore, choosing the repertoire, you should give the right to choose the student himself. It is very bad when the student does not care what to do.

Keywords: *paradigm of artistic education, pedagogical repertoire, professional preparation, artistic education, performance trade, professional self-realization.*

УДК 37:004(07)

Дем'яненко В. Б., Дем'яненко В. М.

ОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСВІТНІХ СЕРВІСІВ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто актуальні питання з використання комп'ютерних онтологій для створення адаптивних освітніх сервісів відкритої освіти, наповнення їх інформаційними ресурсами. Описується технологія побудови онтологічного графа (ієрархії понять) предметної галузі, зв'язків між ними. Розглядається знання-орієнтовний підхід, який ґрунтується на поняттях онтологія і трансдисциплінарність.

Ключові слова: *відкрита освіта, адаптивне навчання, адаптивні освітні сервіси, комп'ютерні онтології, онтологічний мультіагент*

Парадигмою сучасного інформаційного суспільства є мережецентричні зв'язки між усіма його інституціями та системними складовими. Інформаційні потоки зростають з наростаючими темпами і категорія "інформаційні ресурси" набуває статусу найважливішої комунікаційної цінності в умовах суспільного і науково-технічного прогресу. Завдяки динамічному розвитку мережі Інтернет провідні функціонально-технологічні характеристики інформаційно-комунікаційних мереж еволюційно змінювалися, поступово поліпшувалися користувальні інформаційно-